

Eindrapportage Kennis op Maat Definitief versie december 2021

Algemene gegevens	
KoM-nummer	KoM21009
BO-nummer	BO-65-004-007
Titel	Masterclass ondernemerschap blauwe economie
Missie / MMIP	Duurzame en veilige Noordzee en andere wateren E5 – Visserij
Uitvoerende WR-instituten	Wageningen Economic Research, Wageningen Marine Research, Wageningen Food & Biobased Research, WU Aquaculture & Fisheries, Wageningen Agro Robotics
Projectleider WR (naam + emailadres)	Geert Hoekstra (geert.hoekstra@wur.nl)
Penvoerder (namens private partijen)	ROC Friese Poort
Startdatum	1 juli 2021
Einddatum	31 december 2022
Bijdrage publieke financiering (WR capaciteit)	€ 60.918

Kern van het KoM-project

- **Doel, doelgroep, partners, aanpak**

Doelen: Deze Masterclass diende drie doelen:

1) Het voornaamste doel om deze Masterclass te organiseren was bestaande kennis uit onderzoek en praktijk door te vertalen tot relevante informatie voor MKB-ers, die leidt tot concrete handelingsperspectieven. Juist dat handelingsperspectief kon worden geboden door ondernemers inzicht te geven in uitkomsten vanuit onderzoek en bedrijfsleven. Denk aan maatschappelijke thema's ten aanzien van bijvoorbeeld circulaire economie, leven lang ontwikkelen, diversificatie (multifunctionele visserij), eiwittransitie of het reduceren van emissies in het voedselsysteem. De Nederlandse landbouw- en visserijbedrijven zijn sterk opgeschaald in afgelopen 20-30 jaar. Dat vereist niet alleen vakmanschap maar juist ook ondernemerschap met hele andere vaardigheden en kennis in het familiebedrijf dan eerdere generaties.

2) Tegelijk was een doel om ondernemers en jonge professionals of studenten een netwerk te bieden. Uit rondvraag onder beroepsvissers en producentenorganisaties van zowel visserij als aquacultuur, bleek dat kennisoverdracht en het toepassen daarvan bij voorkeur in een vertrouwd netwerk met collega ondernemers moet plaatsvinden. Bij voorkeur in een actieve studiegroep. Niet alleen een netwerk van mogelijk welbekende collega vissers maar ook aquacultuur en ondernemers verderop in de keten, zoals de visverwerker/-handelaar en vice versa. Daarnaast bood de Masterclass de jonge vissers en vishandelaar een mogelijkheid hun netwerk uit te breiden naar jonge agrariërs. Zie ook uitwisseling tussen jong groen (professionals uit de agrisector) en jong blauw (professionals uit de vissector).

3) Ook droeg het programma bij aan het up to date houden van groene-blauwe opleidingen om studenten zo goed mogelijk voor te bereiden op de uitdagingen van de toekomst. Juist nu is de noodzaak en het nut van kennisoverdracht hoog blijkt uit verkennende gesprekken met visserij belangenorganisaties, -docenten van de onderwijsinstellingen en financiële dienstverleners. Doordat er zoveel uitdagingen zijn voor de Nederlandse vissers en visverwerkende familiebedrijven is het essentieel om als MKB-ondernemer op de hoogste te zijn van actueel onderzoeksuitkomsten en praktijkcasussen als demoprojecten.

Doelgroepen: De primaire doelgroepen waren MKB-ondernemers in de Nederlandse visserij (zowel Noordzee- als binnenvisserij), aquacultuur, visverwerking en -handel. Vandaar dat de belangenorganisaties van deze sectoren betrokken zijn. Namelijk, Nederlandse Vissersbond en VisNed (visserij), NeVeVi (aquacultuur) en Visfederatie (visverwerking/-handel). Daarnaast werden studenten en jonge ondernemers betrokken die een gerelateerde opleiding volg(d)en. Zij konden zich extra curriculair inschrijven voor deze Masterclass. De deelnemers konden vooraf een interesse- of kennisvraag opgeven bij inschrijving waar ze actief mee aan de slag konden gaan gedurende de Masterclass binnen de studiegroep. Van de studiegroep werd verwacht dat zij de vragen vanuit interactie met onderzoekers en sprekers uit bedrijfsleven of door eigen deskresearch opvolgden.

Partners:

De volgende partners hebben bijgedragen in-kind financiering bij de voorbereiding en invulling van de lezingen en uitwisseling tussen jong groen en blauw betaalde manuren (brainstorms, werven deelnemers en lezing tweede uur sessies) of locaties te verzorgen.

Deelnemer	Naam	Type organisatie	kvk nummer
Projectleider	(WUR) Stichting Wageningen Research	kennisinstelling - niet econ. activiteiten	09098104
penvoerder/deelnemer 1	ROC Friese Poort (mbo)	kennisinstelling - niet econ. activiteiten	41003498
deelnemer 3	Nederlandse Vissersbond	Overig	40407419
deelnemer 4	VisNed/PO Urk	Overig	32170400
deelnemer 5	Visfederatie/VVU	Overig	40412437
deelnemer 6	Nederlandse Vereniging van Viskwekers (NeVeVi)	Overig	40413256
deelnemer 8	Flynth	MKB (midden en klein bedrijf)	34058255
deelnemer 9	Profinis	MKB (midden en klein bedrijf)	39053964
deelnemer 10	Rabobank	Grote onderneming	30046259
deelnemer 11	ABN AMRO	Grote onderneming	34334259
deelnemer 12	Rapid Engineering BV (VCU)	MKB (midden en klein bedrijf)	73169412
deelnemer 13	WeForSea	MKB (midden en klein bedrijf)	57901651
deelnemer 14	ProSea (Stichting Prosea marine education)	Overig	30175647
deelnemer 15	Stichting Agrofoodcluster	Overig	60142006
deelnemer 16	NAJK (Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt)	Overig	40483585

Aanpak:

Deze Masterclass bestond uit laagdrempelige kennisoverdracht richting MKB-ondernemers, werkenden en studenten actief in de Nederlandse visserij, aquacultuur en visverwerking/-handel. De kennisoverdracht bestond uit zeven sessies waarbij het eerste deel van de sessies bestond uit een college/lezing door WUR onderzoekers. Hierin vatten de onderzoekers de uitkomsten samen vanuit actuele bestaande onderzoeksrapporten. Het tweede deel van een sessie werd verzorgd door private partners die een demoproject of praktijkcasus presenteerden dat aansloot op de theorie van het eerste deel gepresenteerd door de WUR onderzoeker(s). Het eindproduct was een serie lezingen die opgenomen zijn en naderhand terug te kijken. Helaas was de beeldkwaliteit vaak zeer laag door overbelichting in de ruimtes. Om die reden zijn de video's niet gedeeld op de WUR projectpagina. De slides van alle presentaties zijn wel gedeeld met de deelnemers en deze zijn ook te downloaden op de WUR projectpagina. Daarnaast ontvingen de MKB-ondernemers die hebben deelgenomen een

stappenplan dat hun houvast geeft in het creëren van handelingsperspectief voor hun ondernemerschap in de blauwe economie. Het stappenplan is een samenvatting van de belangrijkste lessen en praktische tips uit de Masterclass sessies. Hier schrijven zowel de WUR onderzoekers als de private partners aan mee. Daarnaast hielp dit stappenplan de MKB-ondernemer zijn of haar kennis van de laatste kennis van zaken uit onderzoek en praktijkvoorbeelden te actualiseren.

- **Bijdrage aan de MMIP**

Deze Masterclass heeft bijgedragen aan de transitie die de Nederlandse visserij en aquacultuur doormaakt door de vertaling van kennis uit onderzoek en demoprojecten naar handelsperspectief voor de deelnemers (bedrijven en studenten actief in de blauwe economie).

Resultaat / terugblik

- **Wat is er concreet opgeleverd?**

- **Bijeenkomsten**

Het programma van lezingen, uitwisseling jong groen en blauw en excursie zag er als volgt uit:

Sessie	Datum	Tijd	Thema	Locatie	1e spreker	2e spreker	3e spreker	4e spreker
1	27-jan	19:00-21:00	Voedselwinning in de blauwe economie	ROC Friese Poort, Conferentiezaal (Lange riet 2, Urk)	Geert Hoekstra (WEcR)	Marnix Poelman (WMR)	Tim Haasnoot (ProSea)	Pieter Leen Bos (ROC Friese Poort)
2	3-feb	19:00-21:00	P van people (mensen)	ROC Friese Poort, Conferentiezaal (Lange riet 2, Urk)	Marloes Kraan (WEcR)	Jaap Luchies en Milan Hansma (Flynth)	Tim Haasnoot (ProSea)	
3	17-feb	19:00-21:00	P van planet (planeet)	Dayseaday, (Texelstroom 4, Urk)	Jan Jaap Poos (WU)	Tim Haasnoot (ProSea)		
4	3-mrt	19:00-21:00	P van profit/prosperity (winst/welvaart)	Wageningen Campus (gebouw Atlas, Wageningen)	Hans van Oostenbrugge (WEcR)	Meindert Hoefnagel (Profinis)	Cees ten Napel (ABN Amro)	
5	10-mrt	19:00-21:00	Circulaire economie	Rabobank Meppel	Jan Broeze (WFBR)	Gea Bakker (sectormanager food&agri en visserij Rabobank)		
6	24-mrt	19:00-21:00	Governance (beleid en bestuur)	Provinciehuis Flevoland (Visarenddreef 1, Lelystad) Rietkerkzaal	Bea Deetman (WEcR)	Gerard van Balsfoort (ex-voorzitter PFA)		
Uitwisseling jong talent (tot 35 jaar)	25-mrt	14:30-18:00	Uitwisseling groen-blauw (jonge medewerkers in de agrarische- en vissector)	KAS-events (Woerden)	Mike Turenhout (Visfederatie)	Roy Meijer (voorzitter NAJK)	Peter van Dalen (Europarlementariër met o.a. visserij en landbouw in portefeuille)	Cor van Veldhuijzen (Agrofoodcluster)
7	31-mrt	19:00-21:00	Innovatie	Visserij Cooperatie Urk (Urk)	Erik Pekkeriet (WUR Agro Food Robotics)	Louwe Post (WeForSea)	Riekelt Post (RapidEngineering)	

Excursie	7-apr	10:00-17:00	Excursie	Visserij Innovatie Centrum (Stellendam), Seafarm viskweek (Kamperland) en Stichting de Zeeschelp voor kweek van algen en wieren (Kamperland)	Johan Baaij (visserij innovatie centrum)	Adri Bout (Seafarm)	Marco Dubbeldam (Stichting de Zeeschelp)	
----------	-------	-------------	----------	--	--	---------------------	--	--

Daarnaast is er nog een hackathon georganiseerd die bekostigd is door het onderwijs (ROC Friese Poort). Het idee voor deze hackathon ontstond tijdens de Masterclass. Al snel bleek bij de werving dat mbo studenten de drempel tot de Masterclass als te hoog ervaren doordat ze qua leeftijd en inhoud van het programma zich ondergeschikt voelden aan de andere deelnemers. In de Masterclass hadden we ervaren hoe het uitwisselen van kennis kan aanzetten tot nieuwe ideeën en handelingsperspectief te geven. Zie ook het verslag in het KIA-magazine: <https://edepot.wur.nl/577878>. Juist om de mbo studenten en bedrijfsleven met elkaar op een laagdrempelige manier in contact te brengen met als doel innovatief en onderzoek vermogen aan te brengen in het visserijonderwijs, is een hackathon georganiseerd.

▪ **Welke producten zijn opgeleverd en waar zijn die (online) te vinden?**

De volgende producten zijn opgeleverd:

- Presentaties per lezing. Deze zijn te vinden op de projectpagina van WUR: <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksprojecten-lnv/expertisegebieden/kennisonline/masterclass-ondernemerschap-blauwe-economie.htm> en via de GKN webpagina: <https://groenkennisnet.nl/zoeken/resultaat/masterclass-ondernemerschap-in-de-blauwe-economie:-sessie-1:-voedselwinning-in-de-blauwe-economie?id=1190185>. Ook zijn er meerdere pers en media berichten verschenen over de inhoud en ervaringen van deelnemers aan de Masterclass. Deze zijn eveneens via de twee bovengenoemde webpagina's te vinden.

▪ **Wat was het bereik en effect bij MKB-ers, studenten, etc? Zowel kwalitatief als kwantitatief.**

Aan de Masterclass hebben 26 personen deelgenomen waaronder vier studenten (hbo en wo), twee startups, twee personen uit het onderwijs, drie personen van regionale overheden en vijftien ondernemers of werknemers van MKB-bedrijven. Naderhand is een evaluatie onder de deelnemers gehouden. De Masterclass werd gemiddeld met een score van een acht (schaal één tot tien) beoordeeld. Ook werd de sterke wens uitgesproken om een vervolg op deze Masterclass te organiseren. Hiervoor is een nieuwe aanvraag bij Kennis op Maat (indieningsronde van november 2022) gedaan. Enkele citaten uit de evaluatie van deze eerste Masterclass zijn:

- "Veel behapbare maar specialistische kennis over duurzame visserijinnovaties"
- "een ontzettend interessante masterclass en super manier om te netwerken"
- "uitmuntende kans voor het maken van verbindingen tussen alle hoeken van de sector"
- "Erg leuk om bij andere bedrijven te kijken en leerzaam"
- "Zeer leerzaam, als student een kijk op praktijk"
- "Leerzame en innovatieve sessies met het oog op de toekomst"
- "meer verdieping, te veel gericht op wild visserij en te weinig aquacultuur"
- "begin vanwege corona veel online sprekers noodgedwongen"

- "Centraler door het land qua locaties voor lezingen"
- "Liefst meer verdieping door tijd in het programma te bouwen voor uitwisseling en gezamenlijk aan opdrachten werken"

Aan de hackathon namen 70 personen deel waaronder 50 studenten (twee wo masterstudenten en 48 mbo maritieme visserij en koopvaardijstudenten), acht docenten en twaalf personen uit het bedrijfsleven zoals vanuit accountants en banken, scheepsbouwers, onderzoekers, sectordeskundigen, vissers, ngo's en ketenpartijen zoals groothandels. Docenten en studenten van verschillende mbo visserijscholen namen deel: STC Stellendam/Zwolle/Katwijk, ROC Kop van Noord-Holland (Den Helder), ROC Friese Poort Urk en Mercator Oostende (België). De hackathon bleek een groot succes met name door de keuze om de finale tijdens de maritieme visserijbeurs Holland Fisheries Event te plaatsvinden op een podium. Zie onderstaand de aftermovie en de vele pers en media artikelen:

1. https://youtu.be/N_dTtKo71Rk (aftermovie Hackathon)
2. <https://www.wur.nl/nl/nieuws/het-schip-van-de-toekomst-winnaar-van-de-maritieme-hackaton.htm> (verslag op de WUR website)
3. <https://www.youtube.com/watch?v=UtfzRO-C6gE> (interview bij Omroep Flevoland)
4. <https://swzmaritime.nl/news/2022/12/21/maritime-students-reflect-on-future-for-fisheries-in-three-day-competition/> (Engelstalig interview bij SWZ Maritime)
5. <https://mag.hookandnet.com/2022/11/04/2022-11hackathon/content.html> (Engelstalig interview bij Hook and Net)
6. <https://www.visserijnieuws.nl/nieuws/algemeen/39451/studenten-ontwerpen-schepen-van-de-toekomst> (verslag door vakblad Visserijnieuws)
7. <https://www.visserijnieuws.nl/nieuws/algemeen/39476/kotterontwerpen-voor-nu-en-later> (verslag van opvolging winnende teams Hackathon met bezoek aan scheepswerf in Stellendam door Visserijnieuws)
8. https://www.vismagazine.nl/nieuws/het-schip-van-de-toekomst-wint-maritieme-hackaton?utm_source=sendinblue&utm_campaign=Nieuwsbrief%20Vismagazine%20-%2017%20oktober%202022&utm_medium=email (verslag door vakblad Vismagazine)
9. <https://denoordoostpolder.nl/urk/Holland-Fisheries-Event-op-Urk-met-eerste-Maritieme-Hackathon-van-Nederland-27930923.html> (Aankondiging door regionale krant De Noordoostpolder)
10. <https://fiskerforum.com/holland-fisheries-event-presents-maritime-hackaton/> (Aankondiging door Deens vakblad Fiskerforum)
11. <https://www.schuttevaer.nl/nieuws/actueel/2022/09/15/maritieme-hackathon-vijf-uitdagingen-uit-de-visserij/> (Aankondiging door vakblad Schuttevaer)
12. <https://binnenvaartkrant.nl/holland-fisheries-event-investeren-in-innoveren> (Aankondiging door maritiem vakblad Binnenvaartkrant)
13. <https://www.heturkerland.nl/nieuws/zakelijk/43123/holland-fisheries-event-in-de-koningshof> (Aankondiging door lokale krant Het Urkerland)
14. <https://www.practoraten.nl/2022/08/30/aankondiging-maritieme-hackaton/> (Aankondiging door platform Stichting Practoraten)
15. https://issuu.com/fishtrend/docs/fishtrend_2022-06_hr_issuu (Aankondiging door vakblad Fishtrend)
16. <https://www.flevoland.nl/actueel/jonge-vissers-innoveren-tijdens-1e-maritieme-hacka> (verslag door Provincie Flevoland)
17. <https://www.visserijnieuws.nl/nieuws/algemeen/39415/inschrijving-maritieme-hackathon> (Aankondiging door vakblad VisserijNieuws)
18. <https://lelystad.nieuws.nl/nieuws/18215/jonge-vissers-innoveren-tijdens-1e-maritieme-hackathon/> (Verslag door lokale krant LelystadNieuws)

Reflectie

KoM is bedoeld om onderzoeksresultaten door te vertalen naar handelingsperspectief voor (toekomstig) MKB-ers.

- **Wat werkte goed en wat werkte minder? Vanuit perspectief van de doelgroep en vanuit perspectief WR.**
 - **Hoe functioneerde het consortium? Positieve punten en leerpunten.**

Het consortium werkte met name zeer effectief en soepel in de communicatie en werving van deelnemers uit een brede geleding van de blauwe economie, doordat koepelorganisaties in de visserij, aquacultuur en maritiem onderwijs als partners betrokken waren. Via ieders eigen nieuwsbrief en kanalen kon een grote en brede groep bereikt worden in de blauwe economie. Een leerpunt is om deze partijen eerder en tijdig te consulteren voor hun ideeën. Nu kwamen halverwege het programma nog vele meerdere ideeën vanuit partners, die niet meer inpasbaar in het programma waren. Ook heeft de sterkte van een brede vertegenwoordiging van meerdere subsectoren in de blauwe economie een groot nadeel. Het consortium was zo groot dat niet iedere partner inbreng voor een spreker over de zeven lezingen kon worden geboden. Gelukkig wilden niet alle partners per sé een spreker leveren, maar het programma per lezing was met soms twee of meerdere sprekers bij nader inzien te vol. Het gaf daardoor minimale ruimte voor discussies of interactieve workshops.

Ook was het in coronatijden met beperkende overheidsmaatregelen lastig om fysieke bijeenkomsten te organiseren. Dat is de reden dat de eerste lezing pas in januari 2022 is gegeven. De deelnemers zijn vooraf geraadpleegd en daaruit kwam unaniem naar voren dat ze fysieke bijeenkomsten prefereerden boven online bijeenkomsten, ook als dit zou betekenen dat de Masterclass een half jaar moest worden uitgesteld. Met name het netwerken en de interactie met sprekers zijn van grote toegevoegde waarde gaven de deelnemers aan. Toen de eerste Masterclass avond in januari 2022 gepland stond bleek dat er alsnog beperkende overheidsmaatregelen voor groepen waren in gebouwen. Onderwijsinstellingen waren uitgezonderd vanuit de overheid. Om die reden is er tweemaal achtereen een Masterclass avond georganiseerd bij de mbo onderwijslocatie ROC Friese Poort waar grote collegezalen met voldoende afstand tussen deelnemers en ventilatie mogelijk was.

- **Welke (kennis)producten scoorden goed qua bereik, welke minder? Waardoor komt dat?**

De avonden dat er in groepjes aan een casestudie moest worden gemaakt (bedacht en verzorgd door ProSea) werden deze avonden ook als beste beoordeeld door de deelnemers in de evaluatie. Ook de avonden die op een bedrijf plaatsvonden met een korte rondleiding naderhand scoorden hoog in de evaluatie. Met name het zien van demoprojecten en een bedrijfsproductie-omgeving werd in de evaluatie als een sterkte van de Masterclass genoemd. Het netwerken en de interactie met sprekers zijn van grote toegevoegde waarde aldus de deelnemers. Wat opviel is dat de groep deelnemers elkaar enthousiasmeren tijdens de avonden. Veel deelnemers hebben contactgegevens uitgewisseld met elkaar en hebben apart van de Masterclass nog een bezoek aan elkaars bedrijf gepland. Vanaf de eerste avond hebben we als organisatie aangeboden dat deelnemers ook een collega mochten laten komen als ze zelf een avond verhinderd waren. Hier werd ook ruimhartig gebruik van gemaakt door de bedrijven die deelnamen. Soms stuurden bedrijven bewust een collega omdat het onderwerp van die avond meer bij die collega zijn of haar expertise behoorde. Op de tweede avond hebben we als organisatie in overleg met de spreker (Flynth accountants) de deelnemende bedrijven gevraagd om hun directeur en de beoogde bedrijfsopvolger mee te nemen, omdat de lezing in het tweede uur van de avond over bedrijfsopvolging ging. Dit was ook een

groot succes. De aanwezige directeuren en bedrijfsopvolger konden uit eigen ervaring vertellen waar zij tegen aan liepen met bedrijfsoverdracht en hoe ondernemerschapvaardigheden hierbij vereist zijn met de inschakeling van experts zoals bedrijfsadviseurs.

Wat minder werkte was het bedrijfsstappenplan. We behandelden iedere avond een onderdeel van het Business Model Canvas. Dit werd dan als huiswerk/zelfstandige opdracht meegegeven aan deelnemers. Bij navraag bleek dat weinig deelnemers er zelf concreet mee aan de slag zijn gegaan. Het zou beter zijn om hier ruimte en tijd tijdens de avonden voor te plannen zodat de deelnemers in tweetallen er aan kunnen werken en gedachten uitwisselen onderling.

- **Is er samengewerkt met het onderwijs? Hoe werkte de samenwerking met het onderwijs?**

Ja zeker, zie met name de hackathon hierboven beschreven. De betrokkenheid van meerdere partners actief in het mbo, hbo en wo onderwijs waren absoluut een voordeel in het opzetten van een aantrekkelijk programma en in de communicatie naar studenten. Vanuit het mbo maritiem visserijonderwijs waren ProSea en ROC Friese Poort coördinerend en initiërend in het betrekken en benaderen van de andere maritieme visserij scholen in Nederland en België. Voor het hbo was NHL Stenden betrokken waardoor twee studenten van de opleiding Kust- en Zee management deelnamen aan de Masterclass. Vanuit het wo onderwijs was de leerstoelgroep Aquaculture & Fisheries van de Wageningen Universiteit betrokken waardoor uiteindelijk een professor een lezing kon geven op een avond en twee masterstudenten deelnamen aan het gehele programma van de Masterclass. ProSea en de mbo maritieme visserij scholen kunnen de presentaties ook gebruiken voor het eigen onderwijsmateriaal te actualiseren en toekomstbestendig te maken.

- **Zijn er suggesties voor verbetering van de huidige KoM-regeling?**

Geen.

- **Tips & tricks en Do & Don'ts voor volgende KoM-projecten.**

Tip: kan er ook een internationale versie worden vormgegeven van de KoM projecten. Dus een soort Seed Money project maar dan echt gericht op kennisuitwisseling tussen Europese landen. Met name voor landbouw en visserij worden de meeste beleidsbeslissingen steeds meer vanuit een Europees gremium gemaakt. Het zou daarom goed zijn als Nederlandse onderwijsinstellingen en MKB-bedrijven kennisuitwisseling kan organiseren vanuit een Europees karakter. Het instrument van een regeling zoals KoM helpt de partijen om daar gericht een plan voor te schrijven en vorm te geven